

Економічні науки

УДК 336.6

Шепиленко Вікторія Юріївна

старший викладач кафедри публічних фінансів

Державний податковий університет

Shepylenko Viktoriia

Senior Lecturer of the Department of Public Finance

State Tax University

ORCID: 0000-0002-6418-3147

Зубенко Олександра Павлівна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Державного податкового університету

Zubenko Oleksandra

first-level Student (bachelor) of higher education

State Tax University

**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В
УКРАЇНІ ЗА УМОВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ
STATE AND PROSPECTS OF BUSINESS DEVELOPMENT IN
UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE**

***Анотація.** Невиправдана агресія росії до Української держави призвела до проблем, наслідки яких важко передбачити у подальшій перспективі. Військові дії країни-агресора відкинули всі досягнення нації, зумовивши виникнення проблем загальнодержавного та місцевого рівнів. В умовах економічної невизначеності для України особливої актуальності набуває стан підприємницьких структур, які є базисом для розвитку національної економіки.*

Реальний сектор-невід’ємна складова економічних процесів, джерело формування вартості валового внутрішнього продукту (національного доходу). Підприємства за умов воєнного стану мають вагоме значення, забезпечуючи потреби поточного суспільного розвитку, оборонного сектору та гуманітарних напрямів. У статті автори розглядають розвиток підприємництва на економічну та соціальну сферу суспільного розвитку країни. З економічної точки зору підприємницькі структури впливають на рівень ділової активності, розвиток науково-технічного прогресу, ринкові відносини та формування доходної частини Державного бюджету України. Вплив підприємництва на розвиток соціальної сфери знайшов вираження у рівні зайнятості та безробіття, показниках забезпеченості та рівня добробуту населення.

В процесі дослідження були використані такі методи наукових досліджень, як спостереження, аналіз, порівняння, графічні методи відображення статистичної інформації.

Авторами відзначено, що подальший розвиток підприємств не можливий без прямого втручання держави та всебічної підтримки нових бізнес-ідей, створення умов для релокації та фінансової підтримки. У статті досліджується вплив воєнних конфліктів на підприємства, зокрема на їх фінансові результати, виробничі можливості та діяльність в цілому. Автори статті розглядають можливість збереження підприємствами ефективної діяльності в умовах воєнного стану та досліджують методи, що можуть допомогти компаніям протистояти негативним наслідкам військових дій.

У висновках запропоновано основні напрями післявоєнної відбудови економіки країни, спрямовані на активацію бізнес-процесів з урахуванням перспективи євроінтеграційних тенденцій.

Ключові слова: *бізнес, адаптація бізнесу, чистий прибуток, чистий збиток, економіка країни.*

Summary. *Russia's unjustified aggression towards the Ukrainian state has led to problems, the consequences of which are difficult to predict in the future. The military actions of the aggressor country rejected all the achievements of the nation, leading to the emergence of problems at the national and local levels. In the conditions of economic uncertainty for Ukraine, the state of business structures, which are the basis for the development of the national economy, is of particular relevance.*

The real sector is an integral component of economic processes, a source of formation of the value of the gross domestic product (national income). Enterprises under martial law are of great importance, providing the needs of ongoing social development, the defense sector and humanitarian areas. In the article, the authors consider the development of entrepreneurship in the economic and social sphere of the country's social development. From an economic point of view, business structures influence the level of business activity, the development of scientific and technical progress, market relations and the formation of the revenue part of the State Budget of Ukraine. The influence of entrepreneurship on the development of the social sphere was expressed in the level of employment and unemployment, indicators of security and the level of well-being of the population.

In the research process, such methods of scientific research as observation, analysis, comparison, graphic methods of displaying statistical information were used.

The authors noted that further development of enterprises is impossible without direct intervention of the state and comprehensive support of new business ideas, creation of conditions for relocation and financial support. The article examines the impact of military conflicts on enterprises, in particular on their financial results, production capabilities and activities in general.

The authors of the article consider the possibility of enterprises maintaining effective operations in the conditions of martial law and explore

methods that can help companies resist the negative consequences of military actions.

The conclusions suggest the main directions of the post-war reconstruction of the country's economy, aimed at activating business processes, taking into account the perspective of European integration trends.

Key words: *business, business adaptation, net profit, net loss, country's economy.*

Постановка проблеми. Розвиток підприємництва в Україні впливає на широкий спектр напрямів, які формують соціально-економічну політику держави. З огляду на це, важливим етапом для подальшого розвитку України за умов воєнного стану, є дослідження впливу підприємницької активності на всі сфери суспільного життя та виокремлення рекомендацій щодо подальшого вдосконалення бізнес-процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вчених досліджують роботу бізнесу та вплив на економіку країни, зокрема: Яцюк Л.[2], Шепиленко В.Ю. [4], Стояненко І.В. [5], Грабовська Н.В. [5], Раєвська О.В. [6], Герасимчук В.Г. [7] та інші.

Проблема все ще є нагальною, оскільки функціонування підприємств в умовах економічної невизначеності вимагає постійного моніторингу поточних даних та розробки нових ефективних підходів для зменшення загроз, що стоять перед підприємствами та забезпечення їх подальшого розвитку.

Формулювання цілей статті. Війна стала причиною нового етапу кризи в економіці та бізнесі, і змусила підприємства зробити складний вибір – швидко реагувати на зовнішні загрози та шукати способи адаптації до нових умов функціонування ринку або закривати свій бізнес.

Мета статті - розглянути стан розвитку підприємств в умовах воєнного стану, дослідити їх вплив на соціально-економічний розвиток України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі бізнес грає важливу роль в соціально-економічному розвитку держави. Як суб’єкт фінансової системи підприємницькі структури забезпечують ряд потреб, необхідних для функціонування суспільства, зокрема: створення робочих місць, формування пропозиції на засоби праці, товари та послуги, забезпечення надходжень до Державного бюджету України у вигляді податків та зборів.

В умовах воєнного стану робота підприємств в межах території України значно ускладнилась. Насамперед мова йде про руйнування виробничої інфраструктури, втрата бізнес – зав'язків з постачальниками та партнерами, руйнування логістичних систем, потребу в релокації бізнесу. За таких умов функціонування підприємств стикається з рядом проблем, які знаходять своє відображення у соціальній та економічній сферах.

Формування робочих місць є не тільки важливим економічним фактором, але й впливає на соціальний розвиток держави. Завдяки створенню нових робочих місць, підприємства сприяють підвищенню рівня зайнятості, зниженню безробіття та забезпеченню доходів населення. Це в свою чергу забезпечує належний рівень життя громадян та сприяє економічному зростанню. В даному випадку варто розглянути обсяг населення, яке є безробітним у динаміці, виявити вплив військової агресії на коливання даного показника в Україні з 2018 по 2022 роки (див. рис. 1).

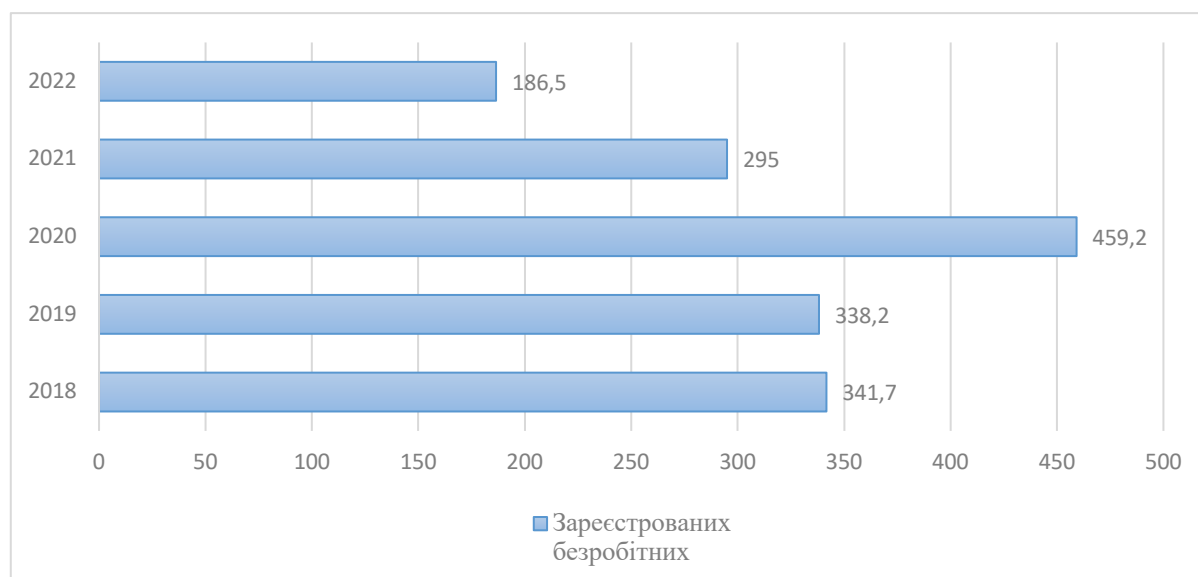

Рис. 1. Кількість зареєстрованих безробітних в Україні 2018-2022 роки, тис. чол

Джерело: складено авторами на основі [1]

Динаміка показників, відображених на рисунку 1 демонструє, що кількість безробітних у 2022 році порівняно із попередніми роками навпаки зменшився, але це скоріше за все не пов'язано в повній мірі із створенням нових робочих місць. Ярослав Железняк пояснює це трьома факторами:

- Виплата по безробіттю зараз здійснюється лише 90 днів
- Баланс виїзду закордон з жовтня знову негативний. Більше людей виїжджає.
- Чоловіки мають перед реєстрацією по безробіттю принести документи з воєнкомату. Тому зараз 77% зареєстрованих безробітних це жінки [2].

Варто відзначити, що розвиток підприємництва відіграє важливу роль у формуванні податкових надходжень держави. Уряд залежить від податків, щоб забезпечити фінансування важливих соціальних та інфраструктурних проєктів. Бізнес вносить значний вклад у формування бюджету держави через податки на прибуток, ПДВ, акцизи та інші податки. Це дає можливість державі розробляти та реалізовувати соціальні та економічні програми подальшого розвитку.

Податок на прибуток є основним джерелом доходів держави від ведення підприємницької діяльності. Він сплачується з прибутку підприємств та організацій, які відповідно до закону мають зобов'язання сплатити цей податок. Податок на прибуток залежить від розміру прибутку, тому чим більший прибуток у підприємства, тим більший податок вони мають сплатити. Таким чином, підприємства з великими оборотами вносять значний вклад у забезпечення податкових надходжень держави. Розглянемо динаміку змін податку на прибуток підприємств у складі доходів до Державного бюджету (див. рис.2).

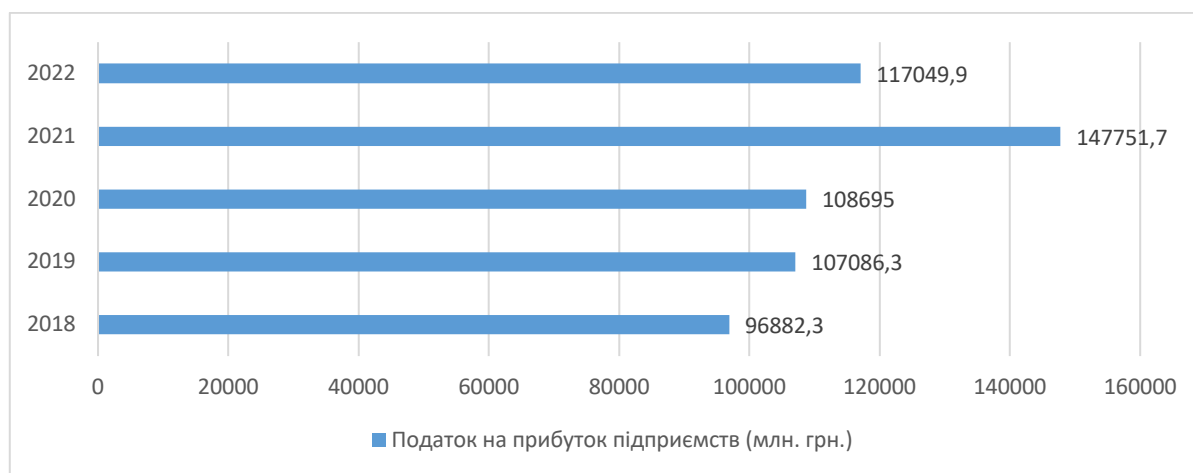

Рис. 2. Динаміка змін податку на прибуток підприємств у складі доходів до Державного бюджету України з 2018 по 2022 рік, млн грн

Джерело: складено авторами на основі [1]

Як бачимо з Рисунка 2, у 2022 році доходи до державного бюджету від податку на прибуток підприємств значно скоротилися порівняно із 2021 роком. Насамперед це пов'язано із закриттям підприємств через початок війни. До основних причин такого стану варто віднести:

- економічні ускладнення: війна призводить до зниження довіри до економіки, що зменшує інвестиційний капітал і може призвести до зменшення попиту на продукцію підприємств, зниження доходів підприємств і зниження рентабельності операційної діяльності. У таких

умовах багато підприємств змушені скорочувати власні виробничі потужності або закриватися.

- зниження рівня зовнішньої торгівлі і транспортних шляхів, що може призвести до зменшення обсягів експорту і імпорту. Україна в цілому, як і підприємницький сектор, має високий ступінь залежності від імпорту. Його обмеженість призвела до потреби в пошуку нових постачальників сировини та комплектуючих матеріалів.

- відсутність фінансування: зниження доступності кредитів і інших форм фінансування, що може стати на заваді розвитку і функціонуванню підприємств. Багато підприємств можуть стикнутися з проблемою недостатнього фінансування поточних потреб.

За динамікою змін кількості активних підприємств (див. рис.3) можемо спостерігати як зменшилась підприємницька активність у 2022 році. Порівняно з 2021 роком кількість діючих підприємств зменшилася на 39 016 одиниць, що є досить таки значним числом для економіки.

Рис. 3. Динаміка змін загальної кількості активних підприємств в Україні станом на 1 листопада 2018-2022 років, од

Джерело: складено авторами на основі [3]

Здорова конкуренція між підприємствами є важливим стимулом для зниження цін та підвищення якості товарів і послуг. Зменшення кількості підприємств може призвести до зменшення конкуренції на ринку, спричинити зростання цін та зниження якості товарів і послуг. Дослідження показують, що країни з високим рівнем конкуренції на ринку мають вищі рівні економічного зростання та більш стійку економічну ситуацію.

Ефективність організації виробництва та реалізації товарі (послуг) проявляється у кінцевих результатах діяльності підприємства. До показників, які характеризують ефективність фінансових бізнес процесів можна віднести: співвідношення доходів та витрат, чистий фінансовий результат від усіх видів діяльності, чистий прибуток [4].

На даний момент, статистичні дані про чистий прибуток (збиток) підприємств в Україні за 2022 рік ще не були офіційно опубліковані. Однак, можна сподіватись, що такі дані будуть доступні протягом наступних кількох місяців, коли державні органи почнуть оприлюднювати звіти про фінансові результати підприємств за 2022 рік. Тому розглянемо динаміку цих показників за 2017-2021 роки (див. рис.4).

Рис. 4. Динаміка змін чистого прибутку (збитку) підприємств за 2017-2021 р., тис. грн

Джерело: складено авторами на основі [3]

Розрахувавши результати підприємницької діяльності з 2017 по 2021 роки варто відзначити, що підприємницькі структури мали позитивний фінансовий результат.

У загальній структурі доходів Державного бюджету України на частку податку на прибуток підприємницьких структур припадає від 8 до 12%[1]. Цей показник є відносно низьким у порівнянні з універсальними та специфічними акцизами. Динаміка щорічних надходжень податку на прибуток підприємств демонструє найменший приріст у період 2019-2020 років. У першу чергу це пов'язано із загостренням коронавірусної інфекції, яка спровокувала ряд процесів, що спричинили зниження рівня доходності бюджетів державного та місцевих рівнів: зниження рівня ділової активності підприємств, зменшення обсягів експортно-імпортних операцій, недостатній рівень розвитку е-торгівлі, зменшення купівельної спроможності кінцевих споживачів товарів та послуг.

З урахуванням початку повномасштабної війни бізнес потребує нестандартних рішень для забезпечення свого функціонування. Підприємства, які в даний час мають статус «прибуткових», відіграють важливу роль у стабілізації економіки країни. Вони не тільки сплачують податки та створюють нові робочі місця, але й кредитуються, купують обладнання та здійснюють інші важливі економічні операції. Тому на даному етапі розвитку важливою є всебічна підтримка держави у напрямку створення та подальшого розвитку підприємств.

Серед існуючої практики підтримки підприємств варто виділити найбільш ефективні методи, а саме:

- зменшення податкових ставок, податкові пільги та надання податкових кредитів. У часи кризи бізнесу може бути складно сплачувати великі суми податків, тому зниження податкових ставок може допомогти бізнесу вижити та зберегти робочі місця.
- надання фінансової допомоги. Держава може надавати кредити та

- гранти для розвитку бізнесу, що допоможе зберегти робочі місця та зміцнити економіку країни.

- активізація діяльності щодо поліпшення інвестиційного клімату з метою залучення іноземного інвестора. Однак, варто зауважити, що за умов воєнного стану ефективність даного методу буде незначною.

- держава може запроваджувати ділові реформи, що спрощують регулювання та зменшують бюрократичні процедури, що не тільки зменшують витрати бізнесу, але й сприяють його розвитку.

Висновок. Підприємства є одним з ключових гравців, які впливають на економічні процеси. Бізнесова активність сприяє розвитку економіки країни шляхом створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень, підвищення рівня життя населення, зміцнення конкуренції на ринку, сприяють інноваційному розвитку.

Важливим етапом в майбутньому є розробка стратегії післявоєнного розвитку. До основних пунктів варто віднести:

- розвиток прозорості економіки з урахуванням перспективи європейської інтеграції

- розробка нових логістичних зав'язків в Україні та поза її межами

- забезпечити розвиток сфер взаємного ведення бізнесу між Україною та членами ЄС

- поглиблення транскордонного співробітництва тощо.

Ці заходи здатні прискорити поживлення економічних процесів, створити передумови до відновлення здорової конкуренції та зростання рівня науково-технічного процесу. Адже відновлення підприємницької активності на території України є запорукою її економічного зростання.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/> (дата звернення: 25.03.2023)
2. Яцюк Л. В Україні впало безробіття: у чому причина. Главком. 2022. URL: <https://glavcom.ua/country/society/v-ukrajini-bezrobitnikh-zhinok-stalo-bilshe-897914.html> (дата звернення: 25.03.2023)
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.03.2023)
4. Шепиленко В. Ю. Теоретичні основи організації бізнес-процесів промислового підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2022. Випуск 1 (91). С. 39-46.
5. Стояненко І.В., Грабовська Н.В. Особливості оподаткування бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *International scientific and practical conference «Advancing in research, practice and education»*. 2022. С. 200-203.
6. Раєвська О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія. Харків, 2006. 496 с.
7. Герасимчук В.Г., Коростинська Ю.О. Діагностика системи управління підприємством: аспекти централізації та децентралізації. *Національний університет «Львівська політехніка»*. 2007. С. 397-402.

References

1. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/> (Accessed: 25.03.2023)
2. Yatsiuk L. V Ukraini vpalo bezrobittia: u chomu prychyna. Hlavkom. 2022. URL: <https://glavcom.ua/country/society/v-ukrajini-bezrobitnikh-zhinok-stalo-bilshe-897914.html> (Accessed: 25.03.2023)
3. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (Accessed: 25.03.2023)

4. Shepylenko V. Yu. Teoretychni osnovy orhanizatsii biznes-protsesiv promyslovoho pidpryiemstva. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. 2022. Vypusk 1 (91). S. 39-46.
5. Stoianenko I.V., Hrabovska N.V. Osoblyvosti opodatkuvannia biznesu v Ukraini v umovakh voiennoho stanu. International scientific and practical conference «Advancing in research, practice and education». 2022. S. 200-203.
6. Raievnieceva O.V. Upravlinnia rozvytkom pidpryiemstva: metodolohiia, mekhanizmy, modeli : monohrafiia. Kharkiv, 2006. 496 s.
7. Herasymchuk V.H., Korostynska Yu.O. Diahnostyka systemy upravlinnia pidpryiemstvom: aspekty tsentralizatsii ta detsentralizatsii. Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnika». 2007. S. 397-402.